

гідність, видів поведження та покарання, у вирішенні цих проблем і на такій основі формує своє внутрішнє законодавство. Важливим аспектом такої співпраці є недопущення насильства, протидія катуванню, іншому протиправному поведженню з боку працівників правоохоронних органів під час відправлення правосуддя. Позитивним є досвід тих країн, які містять норми, що забезпечують кримінально-правову охорону особистості від примушування давати показання. Такими, зокрема, є законодавство ФРН, Польщі, Іспанії, Франції, Великобританії. Можна констатувати, що кримінально-правова заборона примушування давати показання, як і інших злочинів проти правосуддя, закріплена у сучасному законодавстві багатьох країн світу, але підходи таких держав до її забезпечення є різними.

*Галаган В. І.,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри галузевих
правових наук НаУКМА*

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОВЕДЕННЯ ОКРЕМИХ СЛІДЧИХ ДІЙ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Розслідування злочинів повинно здійснюватися відповідно до процесуальної форми, дотримання якої необхідне для того, щоб уніфікувати таку діяльність по проведенню процесуальних дій всіма органами і посадовими особами, уповноваженими здійснювати провадження у кримінальних справах. Саме за таких умов можуть бути досягнуті завдання кримінального судочинства, визначені у ст. 2 КПК України (далі - КПК). Тож правила, виписані у процесуальних нормах, повинні бути чітко визначеними і зрозумілими. Незважаючи на такі вимоги, на жаль, окремі норми КПК їм не відповідають, оскільки містять термінологічні невизначеності, внутрішні суперечності, недостатнє розмежування процесуальних та слідчих дій, використання двозначної термінології.

Зокрема, у чинному КПК донині відсутній перелік слідчих дій. Це зумовило висловлення у юридичній літературі різних точок зору щодо визначення слідчих дій, їх видів. Як наслідок – наразі спірним є належність до слідчих дій одержання зразків для експертного дослідження, допиту експерта, накладення арешту на майно, екстумації трупа. Ще більше заплутує вирішення цього питання редакція частини першої ст. 85 КПК, у якій зазначено, що дії, передбачені статтями 95 та 96 КПК, є слідчими. На наш погляд, у даному випадку має місце помилка зі сторони законодавця. Адже у першій з зазначених норм йдеться про заяви і повідомлення про вчинені злочини, їх види і порядок оформлення. У ст. 96 КПК надається визначення явки з повинною, вказується час, коли вона може бути прийнята тощо. В обох випадках складаються процесуальні документи, що, відповідно до частини першої ст. 94 КПК, є приводами до порушення кримінальної справи. Перелік приводів є вичерпним, але слідчі дії серед них відсутні. Не відносять слідчі дії до приводів до порушення кримінальної справи і науковці в усіх досліджених нами опублікованих працях з кримінального процесу.

Існують суперечливі положення і у визначенні видів слідчого огляду як слідчої дії. Відповідно до частини другої ст. 190 КПК, до порушення кримінальної справи може бути проведено лише огляд місця події. Непослідовність законодавця полягає у тому, що у частині першій зазначеної норми надається перелік видів огляду, до якого віднесені огляд місцевості, приміщення, предметів та документів, а огляд місця події у цьому переліку видів огляду відсутній. Частиною четвертою ст. 190 КПК унормовується огляд житла чи іншого володіння особи, який також відсутній у переліку видів огляду. Разом з тим, конкретне визначення видів огляду необхідне насамперед для того, щоб органи дізнання і досудового слідства обирали правильну тактику їх проведення, чітко усвідомлювали необхідність одержання дозволу прокурора чи суду.

Ряд невизначених питань залишилося при врегулюванні порядку проведення освідчування. Так, незважаючи на те, що ця дія відноситься до

заходів процесуального примусу, про примусове проведення освідування не йдеться у жодній з частин ст. 193 КПК. Як наслідок, виникають принаймні два запитання: по-перше, стосовно яких суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності може бути застосовано примус; по-друге, які межі і механізм застосування примусу. Крім того, якщо освідування має проводитися безпосередньо слідчим, він про це складає постанову. Однак, якщо необхідно провести судово-медичне освідування, воно проводиться за вказівкою слідчого судово-медичним експертом або лікарем. У цьому випадку знову відсутня відповідь на два запитання: по-перше, якою за формою має бути така вказівка (усною чи письмовою, яким за структурою та назвою повинен бути цей процесуальний документ); по-друге, з якої причини при визначенні двох видів освідування – слідчого і судово-медичного – одне з них проводиться за постановою слідчого, а інше – за його вказівкою.

У процесуальних нормах має бути унормований порядок провадження тієї чи іншої слідчої дії. На жаль, це не завжди так. Зокрема, частиною четвертою ст. 174 КПК визначається можливість проведення пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням того, кого впізнають, з дотриманням вимог, передбачених цією статтею. Однак, проведення такого виду пред'явлення для впізнання за загальними вимогами неможливе, оскільки він відноситься до заходів забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства і передбачає спеціальну процесуальну, технічну і тактичну процедуру.

У статті 191 КПК – «Порядок проведення огляду» - визначення самого порядку також не міститься, а звертається увага практичних працівників на ряд організаційних, підготовчих дій, на окремі правила фіксації вилучених під час огляду об'єктів. Не враховується при цьому і специфіка різних видів слідчого огляду.

Частинною другою ст. 192 КПК мало бути б врегульовано проведення ексгумації трупа – досить складної процесуальної дії як з точки зору кримінального судочинства, так і психології її проведення. Однак детальний порядок її проведення у зазначеній нормі КПК не визначається, у зв'язку з чим

залишилися не врегульованими важливі з точки зору практичної діяльності питання одержання дозволу близьких людей на екстумацію трупа померлого, дії слідчого у випадках їх протидії, питання повторного поховання та витрат, що при цьому мають місце.

Зазначені положення КПК, на які звернено нашу увагу, зайвий раз підкреслюють необхідність подальшого постійного вдосконалення процесуальних норм з тим, щоб вони були зрозумілими всім суб'єктам кримінально-процесуальної діяльності, сприяли дотриманню процесуальної форми розслідування злочинів. Саме тому нагальною є потреба підготовки нового КПК України з приведенням процесуального законодавства у відповідність до реалій сьогодення з максимальним усуненням наявних недоречностей і невизначених положень.

*Герасимчук Л. В.,
старший викладач
кафедри цивільно-правових дисциплін
Міжрегіональної академії управління*

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ АБО ВІД ПОКАРАННЯ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ ВИХОВНОГО ХАРАКТЕРУ: В ЧОМУ ПОЛЯГАЄ ВІДМІННІСТЬ

Вітчизняне кримінальне законодавство передбачає застосування примусових заходів виховного характеру до неповнолітніх, які вчинили злочин, у двох випадках: при звільненні їх від кримінальної відповідальності (ч. 1 ст. 97 КК України) та при звільненні від покарання (ч. 1 ст. 105 КК України). КК України не містить поняття кримінальної відповідальності та поняття звільнення від кримінальної відповідальності. Положення сучасної кримінально-правової доктрини щодо інституту звільнення від кримінальної відповідальності та застосування заходів кримінально-правового впливу є певною мірою неузгодженими.